

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ ในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 ของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545

2. การปฏิรูปการเรียนรู้

2.1 ความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้

2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3 บทบาทของครูและนักเรียน

3. หลักสูตรสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

3.1 ความสำคัญ ธรรมชาติ และลักษณะเฉพาะ

3.2 คุณภาพผู้เรียน

3.3 สาระการเรียนรู้

3.4 แนวทางการจัดการเรียนรู้

4. แหล่งเรียนรู้

4.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

4.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

4.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

4.4 ปัญหาและข้อจำกัดในการใช้แหล่งเรียนรู้

4.5 หลักเกณฑ์การพิจารณานำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมาย หลักการ
แนวทางการจัดการศึกษา และการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษา ดังนี้

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง
การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและ
ส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง
ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้
อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ
ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ดำเนินการดังต่อไปนี้

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ
ให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม
สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้
การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จาก
สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ
กับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ
สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ
แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคม
อื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมี

การจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและ
วิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหา
วิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การปฏิรูปการเรียนรู้

1. ความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียน
การสอนไว้ในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา ไว้ว่า

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และ
พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้
ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด
ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และ
การประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ
ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้
สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้
ทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม
สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้
การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน
จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ
กับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การปฏิรูปการเรียนรู้จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงต้องถือเป็นภารกิจ ต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ด้วยความจำเป็นดังกล่าวครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ต้องทบทวนบทบาทของตนเองว่า การจัดการเรียนการสอนที่ตนเองกำลังดำเนินการอยู่มีคุณภาพถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และสังคมโลกปัจจุบันมากน้อยเพียงใด จึงถึงเวลาที่ทุกคนจะร่วมใจกันปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. 2547 : 6)

ให้เท่าทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสารและสังคมแห่งการเรียนรู้ ส่งผลให้การเรียนไม่มีที่สิ้นสุด ผู้เรียนต้องเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาหาความรู้ภายใต้ความสนใจของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ผู้สอนต้องปรับปรุงตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้จัดการในเรื่องการเรียนรู้ ภายใต้การจัดการสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ (กรมวิชาการ. 2542 : 1)

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ การจัดการเรียนรู้ต้องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ แต่อย่างไรก็ตามผู้สอนควรเข้าใจว่าการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่วิธีสอนแต่เป็นเทคนิคการจัดการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ. 2545 : 101)

2.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรมวิชาการ (2544 : 5) ได้ให้คำนิยามของ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้จัดหรือ

ดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถทางปัญญา วิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติจริงได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วย ตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด

กรมสามัญศึกษา (2540 : 36) ให้ค่านิยมของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้น ให้นักเรียนคิดค้น สร้างและสรุปข้อความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ในชีวิตได้

ชาติรี เกิดธรรม (2542 : 24) กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ เป็นการสอนที่จัดเนื้อหา และกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ที่เหมาะสมกับ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน เป็นการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้ลงมือกระทำด้วย ตนเอง ตั้งแต่ ค้นคว้าหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็น การเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการหาความรู้ (Learn how to learn) ซึ่งมีคุณค่ามากกว่า การเรียนรู้ด้วยความรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 4) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ คือ วิธีการที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการใน ยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จัก การเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการของตนเอง และได้พัฒนาศักยภาพของตนเองเต็มที่

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมุ่งให้ผู้เรียนสืบเสาะและเรียนรู้ ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ เรียนรู้เต็มตามความสามารถ และความถนัด ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และ แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีการวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

2.2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2.1 วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อาศัยแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (หมวด 4) เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้า และพิจารณาเลือกใช้รูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม เทคนิค และวิธีการศึกษาค้นคว้ามีดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545 : 102-103)

- 1) การวิเคราะห์ผู้เรียนการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม ช่วยให้ครูผู้สอนมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม หลักการวิเคราะห์ผู้เรียนควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบคือ ธรรมชาติของผู้เรียน ประสบการณ์และพื้นฐานความรู้ วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ และการบูรณาการคุณธรรม ค่านิยมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเชื่อมโยงกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา
- 4) การออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรและเชื่อมโยงบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระวิชาโดยใช้ผลการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นหลัก และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 5) การออกแบบการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้เครื่องมือวัดที่หลากหลายเพื่อสะท้อนภาพให้เห็นได้ชัดเจนและแน่นอนว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านต่างๆ อย่างไร ทำให้ได้ข้อมูลของผู้เรียนรอบด้านที่สอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจตัดสินผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2.2.1 การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาการเรียนรู้ นักเรียนเป็นผู้ลงมือทำกิจกรรม ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และสรุปความรู้ ประเมินผลตนเอง ปรับปรุงตนเองให้พัฒนาก้าวหน้า การจัดการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่เป็นอิสระแต่มีระเบียบวินัยในตนเอง ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน เกิดความภาคภูมิใจ

ในผลงานอันเกิดจากความสำเร็จในการเรียนรู้ของตน และผู้เรียนได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ แนวทางในการจัดการเรียนการสอนคือ บทเรียนต้องมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย ผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีสื่อการเรียนรู้ เหมาะสมกับความสามารถและน่าสนใจ การประเมินผลมุ่งเน้นศักยภาพของผู้เรียนเป็น รายบุคคลและรายกลุ่ม ผู้สอนกับผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2) การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้จากการบูรณาการสาระ การเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้เข้าด้วยกัน สาระการเรียนรู้จะต้องเรียนจากเรื่องใกล้ตัว ที่อยู่อาศัย ท้องถิ่นของตน สังคม ประเทศชาติ สิ่งแวดล้อม เรื่องของสังคมโลก การเรียนรู้ แบบองค์รวมเป็นการบูรณาการความรู้ความเข้าใจเรื่องที่เรียนให้ลึกซึ้งครอบคลุมปัญหา และ มีความหมายต่อการดำรงชีวิตและการแก้ปัญหาในสังคม

3) การเรียนรู้จะต้องปรับวัฒนธรรมการเรียนของผู้เรียน การเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องมีลีลาการรับรู้ (Learning styles) ของตน มีอิสระในการเรียนรู้ อย่างมีความรับผิดชอบสูง มีวินัยในตนเอง หากการเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญผู้เรียนขาด ระเบียบวินัย ขาดความเข้มแข็งด้านจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบ ขาดความอดทน และ ความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จและขาดวินัยในการปฏิบัติงาน การเรียนการสอนย่อมล้มเหลว ดังนั้นครูจำเป็นต้องปลูกฝังและสร้างวินัยในตนเองควบคู่ไปกับวิธีการเรียนรู้

4) การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้โดย การประมวลข้อมูลความรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ มาวิเคราะห์ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำความรู้และวิธีการไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกัน ผู้เรียนจะ แสวงหาข้อมูลจากการอ่าน การสัมภาษณ์ การดูสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ การฟัง แล้วจดข้อมูล นำมาวิเคราะห์ คิดอย่างรอบคอบและนำความรู้ไปปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จริง จากแหล่งเรียนรู้ สื่อ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว นำมาสรุปผลสร้างความรู้ด้วย ตนเอง

5) การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ด้วยการนำ ข้อมูลมาศึกษาทำความเข้าใจร่วมกัน คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความ สังเคราะห์ข้อมูล และ ประสบการณ์ สรุปเป็นข้อความรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็น การปลูกฝังคุณธรรมการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน ทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคมและ ทักษะการทำงานที่ดี

6) การเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนและมีมีส่วนร่วม
 ในผลงาน เป็นการให้ผู้เรียนร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน
 เช่น การจัดนิทรรศการ การเขียนความรู้เป็นบทความ หรือจัดทำสมุดวิเคราะห์ความรู้ จัดทำ
 แผนภูมิ การรายงานหน้าชั้น การจัดอภิปรายความรู้ การแสดงบทบาทสมมติ และการแสดง
 ละคร ฯลฯ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีความเป็น
 ประชาธิปไตย รู้จักบทบาทหน้าที่ แบ่งความรับผิดชอบ ปรีกษาหารือ ติดตามประเมินผลงาน
 และบูรณาการความรู้จากหลายวิชา

7) การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้หลักการเรียนรู้และ
 ความถนัดในการเรียนของตนเอง ผู้เรียนจะรู้กระบวนการเรียนรู้จากการที่ผู้สอนเปิดโอกาส
 และจัดสถานการณ์ให้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เกิดการศึกษา
 วิเคราะห์และสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อไป

8) การเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการ
 ประกอบอาชีพ เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการเรียน เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการ
 แสวงหาความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน ทักษะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทักษะการจัดการ
 ทักษะการดำเนินชีวิตและการมีมนุษยสัมพันธ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และการ
 ประกอบอาชีพ

3. บทบาทของครูและนักเรียน

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก
 หลายฝ่าย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้สถานศึกษาต้อง
 ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนา
 ผู้เรียนตามศักยภาพ ดังนั้นสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุน
 ครูผู้สอน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน และเอื้ออำนวยความสะดวก
 ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และในส่วนของครูและนักเรียน ที่อยู่ในกระบวนการ
 เรียนรู้โดยตรง ควรต้องมีบทบาทดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544 : 7-9)

3.1 บทบาทของครู

3.1.1 พัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยการศึกษาค้นคว้า วิจัยให้มีความรู้
 ความสามารถในการจัดการเรียนรู้

3.1.2 ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นหลัก

3.1.3 จัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย เพื่อการพัฒนาและปรับปรุง
การจัดการเรียนการสอน

3.1.4 สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยยึดหลักว่า
ทุกสถานที่ ทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้ และทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นสื่อการเรียนรู้

3.1.5 ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ความคิดด้วยการลงมือปฏิบัติ
จริง

3.1.6 ให้คำปรึกษาแนะนำ เสริมแรง และเป็นตัวแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ผู้เรียน
เกิดศรัทธา ให้การยอมรับ เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3.2 บทบาทของนักเรียน

3.2.1 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการศึกษาค้นคว้า คิดวิเคราะห์
ลงมือปฏิบัติ และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง

3.2.2 มีอิสระในการเรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจ และได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็ม
ตามศักยภาพ

3.2.3 แสดงออกถึงการเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ (5 ส.) ได้แก่

- 1) สติปัญญา หมายถึง การเกิดความรู้ ความคิด
- 2) ความสนใจ หมายถึง มีความกระตือรือร้น และตั้งใจเรียน
- 3) การสืบเสาะ หมายถึง การศึกษา แสวงหาค้นคว้าหาข้อมูล และความรู้
- 4) การนำเสนอ หมายถึง การรู้จักถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับให้ผู้อื่นเข้าใจ
- 5) การสร้างสรรค์ หมายถึง บูรณาการและประยุกต์ความรู้ที่ได้รับไปใช้
ในชีวิตจริง หรือสถานการณ์ใหม่ตามความเหมาะสม

หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. ความสำคัญ ธรรมชาติ และลักษณะเฉพาะ

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด 12 ปี
การศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้
ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชา
ต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์
เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญา และศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อการเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ คือ

1.1 ด้านความรู้ จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญของวิชาต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อม ปรัชญา และศาสนา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น ในลักษณะบูรณาการ

1.2 ด้านทักษะกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่างๆ เช่น ทักษะทางวิชาการ ทักษะทางสังคม ทักษะทางการสืบสวนสอบสวน ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแสวงหาความรู้ การสืบค้น เป็นต้น

1.3 ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอใจในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมีความผูกพันรักกับกลุ่มรักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่า อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สรีทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

เมื่อมองในภาพรวมแล้วพบว่า ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมแล้ว ยังมีทักษะและกระบวนการต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดี ตลอดจนการนำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคม ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน เป็นศาสตร์บูรณาการวิชาความรู้จากที่ต่างๆ วิธีการและแนวคิดของ นักวิทยาศาสตร์ กระบวนการของนักคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปะ นักดนตรี ประสบการณ์ของนักศิลปะและทักษะการถ่ายทอดภาษาออกมา เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ในการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

2. คุณภาพผู้เรียน

2.1 เป้าหมาย/ความคาดหวัง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเป้าหมาย/ความคาดหวัง ที่สำคัญ คือ ให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข การที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

2.1.1 ความรู้ ความรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความหมายกว้างขวางมาก ไม่มีใครที่จะสามารถเรียนทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมด และนี่คือปัญหา ที่สำคัญมากของการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่พยายามทำให้เกิดการเรียนรู้ ทุกสิ่งทุกอย่างในศาสตร์ที่ประกอบกันอยู่ในกลุ่มนี้ งานที่ทำตายของนักสังคมศึกษา และครู สังคมศึกษาก็คือ ความสามารถที่จะคัดสรรสาระที่จะเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีคุณค่า จึง จำเป็นที่จะต้องรู้จักการใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกสาระที่จะเรียน เกณฑ์ในการพิจารณาก็คือ ให้ พิจารณาว่า สิ่งที่จะนำมาเรียนมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีหรือไม่ นั่นก็ หมายความว่า การคัดเลือกสาระ เนื้อหา มิใช่อยู่บนพื้นฐานของการที่จะให้ผู้เรียนเป็น นักประวัติศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ หรือนักวิชาการที่เชี่ยวชาญในความรู้ แต่เป้าหมายต้อง เป็นไปเพื่อสร้างจิตสำนึกของการเป็นคนดีของสังคม เป็นประชาชนที่มีการศึกษา เข้าใจปัญหา สังคม เชื่อมโยงเข้ากับการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและผู้อื่นได้ ส่งเสริมความเข้าใจโลก ปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนใน การทำความเข้าใจอดีต เพื่อเป็นสาระในการเผชิญและตัดสินใจใดๆ ในปัจจุบัน โดยตระหนักถึง ผลที่จะเกิดขึ้น และวางแผนสู่อนาคต

ดังนั้นความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงมี การผสมผสานการศึกษาศาสตร์ต่างๆ เช่น มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ปรัชญาและศาสนาเข้าด้วยกัน ไม่เพียงเท่านั้น กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยังรวมถึงการศึกษาคุณลักษณะการเป็นคนดีของ

สังคม การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการศึกษา ความเป็นไปของโลก พหุวัฒนธรรม กฎหมายการศึกษา อาชีพศึกษา และประเด็นปัญหาร่วมสมัยต่างๆ นอกจากนี้ยังจะต้อง บูรณาการสาระความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกด้วย

2.1.2 ทักษะกระบวนการ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วยทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา บุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้รอบรู้ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคมได้อย่างมีความสุข

1) ทักษะทางวิชาการ ได้แก่ ทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน และการคิด ซึ่ง ผู้เรียนต้องนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ จัดการกับความรู้ การนำความรู้ไปใช้ในการสร้าง องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1.1) การแสวงหาและการจัดการกับข้อมูลความรู้ต่างๆ ทักษะด้านนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมี ความสามารถในการอ่าน ศึกษา สืบค้นข้อมูล ความรู้ ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าทาง สังคมศาสตร์ การสืบสวนความรู้ รวมทั้งความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์

1.2) การคิดและนำเสนอแนวคิดต่างๆ ทักษะด้านนี้กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด การจัดระบบข้อมูล การตีความ วิเคราะห์ สรุป ประเมินและนำเสนอข้อมูล ความคิดเห็นต่างๆ โดยการสื่อสารออกมาในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการเขียน การพูด ที่สื่อ ความหมายกับผู้อื่นบนพื้นฐานที่มีเหตุผลและหลักการ เพื่อจะใช้สนับสนุนและประกอบ การพิจารณาตัดสินใจใดๆ ของบุคคลและสังคมได้อย่างฉลาดและมีประสิทธิภาพ

1.3) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอดและ หลักการได้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวต่างๆ ได้ สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ ศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะมี ส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ของบุคคลและสังคมที่เราดำรงชีวิตอยู่ และ นำไปสู่การนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจและการดำเนินชีวิตได้อย่าง เหมาะสม

2) ทักษะทางสังคม ได้แก่ การร่วมมือและการมีส่วนร่วมในสังคม การดูแลรักษา การเอาใจใส่ให้บริการ การมีส่วนร่วมในสังคม ทักษะและกระบวนการกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำ ผู้ตามในการทำงานกลุ่ม เห็นคุณค่า เคารพตนเอง และผู้อื่น ยอมรับในความคล้ายคลึงและความแตกต่างของตนเองและของผู้อื่น เคารพในทรัพย์สิน และสิทธิของผู้อื่น เคารพในกฎกติกาของกฎหมาย และเคารพในความเป็นมนุษยชาติ และสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

ทักษะและกระบวนการเหล่านี้ ถือเป็นสาระในองค์ประกอบของหลักสูตรและการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ต้องบูรณาการเข้าไปในองค์ความรู้ต่างๆ และต้องเป็นจุดเน้นในการเรียนทุกชั้นปี ทุกรายวิชาตลอดหลักสูตร ซึ่งจะสอนแยกต่างหากจากการศึกษาความรู้ต่างๆ ไม่ได้

2.1.3 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาทักษะเกี่ยวกับเจตคติ จริยธรรม และค่านิยม โดยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้และทักษะต่างๆ อย่างหลากหลาย ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมประชาธิปไตย เช่น การรู้จักตนเอง ฟังตนเอง ข้อสัจยสุจริต มีวินัย กตัญญู รักเกียรติภูมิของตนเอง เคารพเหตุผล มีความยุติธรรม ห่วงใยในสวัสดิภาพของผู้อื่น ยอมรับข้อแตกต่าง จัดข้อขัดแย้งด้วยสันติวิธี ยึดมั่นในความยุติธรรม ความเสมอภาค และเสรีภาพ มินิสัยในการเป็นผู้ผลิตผู้บริโภคที่ดี เห็นคุณค่าของการทำงาน การทำงานเป็นกลุ่ม การเคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เทอดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าอนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา

การจัดการซึ่งเป็นบทบาทและความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ผู้เรียนซึ่งต้องมีความรับผิดชอบเบื้องต้นที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยความพยายามร่วมกันทั้งผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้บริหาร

1) ผู้เรียน ต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน การเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผู้เรียนจึงต้องมีบทบาทดังนี้

- 1.1) แสดงความสนใจ เข้าใจในสาระความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนาและวัฒนธรรม และการเป็นพลเมืองดี
- 1.2) เข้าใจโครงสร้างและหน้าที่ของระบบการเมือง การปกครอง ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ

1.3) เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์กระทำในต่างเวลา ต่างสถานที่ บนพื้นฐานความคิดที่ต่างกัน แต่ต้องสามารถนำไปสู่การเป็นส่วนรวมและความเป็นประชาธิปไตย

1.4) ตระหนักในคุณค่าของหลักการประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขและหลักการอื่นที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรมและความรับผิดชอบ สามารถนำมาใช้กับตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้

1.5) มีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมแสดงออกถึงการเคารพตนเองและผู้อื่น

1.6) รับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสาระสำคัญของคุณลักษณะการเป็นคนดีที่ได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และสาระที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ

1.7) มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จะบริการผู้อื่น และส่งเสริมสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

2) ครูผู้สอน มีความรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ จึงต้องมีบทบาท ดังนี้

2.1) จัดเตรียมหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่บูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีชีวิตมีความหมายลึกซึ้ง และเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยการปฏิบัติจริง

2.2) จัดเตรียมโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะกระบวนการต่างๆ เน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการมีวิจารณญาณ รวมทั้งการทำความเข้าใจในความรู้ต่างๆ

2.3) ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมกับการเรียนกลุ่มอื่นๆ ได้ด้วย

3) ผู้บริหาร มีความรับผิดชอบในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องมีบทบาทดังนี้

3.1) สนับสนุนช่วยเหลือในการนำหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2) จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนการสอน

4) พ่อแม่ผู้ปกครอง มีความรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมในบ้าน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครองจึงต้อง

- 4.1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียนและโรงเรียน
- 4.2) ให้และรับข้อมูลที่เป็นความร่วมมือช่วยเหลือกับทางโรงเรียน
- 4.3) กระตุ้นและมีส่วนร่วมในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเด็นปัญหาทางสังคมและเรื่องที่ถูกหลานเรียน
- 4.4) ให้เวลาที่จะรับฟัง รับรู้และทบทวนกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน อย่างสม่ำเสมอ

2.2 คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์ต่างๆ หลายสาขา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพผู้เรียนดังนี้

2.2.1 ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาดตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2.2.2 ยึดมั่น ศรัทธาธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

2.2.3 มีความสามารถบริหารและจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.4 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคภูมิใจในความเป็นไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

2.2.5 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการใช้และรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 (จบมัธยมศึกษาปีที่ 3) ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาต่างๆ ดังนี้

2.3.1 ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก การศึกษาประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2.3.2 ได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.3.2 ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ได้แก่ เอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย ยุโรป แอฟริกา อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์

2.3.4 ได้รับการพัฒนาแนวคิด ความสามารถการวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

3. สาระการเรียนรู้

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐานความประพฤติของ

พลเมืองและการยกระดับภาวะของจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ และทักษะที่เกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นขอบข่ายสาระหลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดยศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศ ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ศึกษาการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทย และหลักกฎหมายที่สำคัญ องค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรมด้วยแนวความคิดรวบยอดเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นแนวความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีความต้องการและความจำเป็นที่ไม่จำกัด ในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่จำกัด

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นแนวความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประชาคม มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่าวิวัฒนาการ การดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินั้นมีการสั่งสมมาตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีตทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า มนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่างๆ ในขณะที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีวิธีการจัดการกับปัญหาต่างๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดอย่างไร เหตุการณ์และการกระทำในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์ และทางเลือกในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นแนวความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมศึกษา ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ กับ

สภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

4. แนวทางการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีคุณภาพทุกรายวิชา และทุกชั้นปีได้นั้น จะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมทั้งในส่วนกว้างและลึก

หลักการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพได้แก่

4.1 จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิดความรู้ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหา ข้อเท็จจริงที่มากมาย กระจัดกระจาย แต่ไม่เป็นแก่นสารด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผล ที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

4.2 จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ โดยบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน เชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยม และจริยธรรม ลงสู่การปฏิบัติจริงโดยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ

4.3 จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปลูกฝังในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้คิดได้อย่างมีวิจารณญาณตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4.4 จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

4.5 จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นการขยายประสบการณ์ต่อเนื่องมาจากชั้นประถมศึกษาเมื่อผู้เรียนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขาควรได้ศึกษาความเป็นไปของโลกเรียบร้อยแล้ว ในลักษณะของการศึกษาภูมิภาคต่างๆ ในโลก และยังคงควรเป็นการศึกษาในลักษณะบูรณาการเช่นกัน นอกจากนี้ผู้เรียนควรจะได้สำรวจในสิ่งที่เขาสนใจในการเลือกเรียนวิชาต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดให้ ประสบการณ์การเรียนรู้จากระดับประถมศึกษายังคงขยายต่อเนื่องมาในระดับนี้ผู้เรียน ควรได้เรียนเรื่องราวความเป็นไปในโลกจากการศึกษาประเทศไทยของตนเองเปรียบเทียบกับการศึกษาความเป็นไปของประเทศต่างๆ ในซีกโลกตะวันออกเพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมโลกเดียวกันที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

นอกจากการศึกษาซีกโลกตะวันออกแล้ว ผู้เรียนควรได้ขยายประสบการณ์ต่อไปยังซีกโลกตะวันตก เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยและกับซีกโลกตะวันออกและตะวันตก การศึกษาภูมิภาคในโลกในช่วงชั้นนี้ พร้อมๆกับการศึกษาประเทศไทย ได้แก่ การศึกษาภูมิภาคเอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ค่านิยม ศาสนา และจริยธรรม ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งในอดีต และปัจจุบัน และสร้างมุมมองในอนาคต ด้วยประเด็นคำถามเพื่อการเรียนรู้ในช่วงชั้นนี้ยังคงเช่นเดียวกับระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6

แหล่งเรียนรู้

1. ความหมายของแหล่งเรียนรู้

หน่วยงานทางการศึกษา นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2542 : 9) ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง ถิ่นที่อยู่บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ ศูนย์รวมความรู้ ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญ

กู๊ด (ชัยพจน์ รักษาม. 2542 : 31 ; อ้างอิงจาก Good. 1959 : 114) ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ห้องสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น

อรพรรณ พรสีมา (2530 : 15) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ เป็นการจัดประสบการณ์และเครื่องมือที่เหมาะสมในการสอน ตลอดจนการจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในการเรียนการสอนด้วย

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 21) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดรวบรวมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ ในรูปแบบของข้อมูลความรู้ วัสดุ สิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือมรดกทางสติปัญญา เพื่อการเผยแพร่ในการจัดแหล่งข้อมูล จัดสถานที่ หรือจัดแสดง เพื่อการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน เช่น ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สถาบันวิทยบริการ ศูนย์การเรียนรู้ สวนพฤกษชาติ สวนสาธารณะ อุทยานการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานปฏิบัติการ ศูนย์กีฬา นันทนาการ

จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ หมายถึง สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ สถาบันต่างๆ สิ่งของต่างๆ ธรรมชาติแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ผู้เรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

2. ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการสาขาต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษา หรือการเรียนรู้จะหยุดอยู่เพียงการศึกษาภาคบังคับในรั้วโรงเรียนไม่ได้ ทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นแหล่งความรู้ต่างๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความพร้อม ผู้รู้และนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ไว้ ดังนี้

นิวัติ อรรถบดินทร์ (2536 : 15-16) กล่าวว่า แหล่งความรู้มีความสำคัญ คือ เป็นสถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านได้ร่วมแรง ร่วมคิด ร่วมทำ โดยได้มีการบริหารจัดการทรัพยากร สิ่งของร่วมมือเสียสละกำลังกายในการจัดสร้างอาคารสถานที่ขึ้นมา สำหรับเป็นสถานที่ให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ แก่ประชาชน โดยมีสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ และอาจมีสื่อเทคโนโลยี วิทยุ โทรทัศน์ ของจริง ของจำลอง การแสดง การสาธิตต่างๆ ไว้บริการ สื่อบางส่วนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทางราชการและเอกชนต่างๆ และสื่ออีกบางส่วนได้รับการบริจาคจากประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสฝึกอ่าน เขียน ได้ปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

นฤมล ดันธสุเรศย์ (2533 : 6-7) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งวิชาการในชุมชน มีความสำคัญ คือ

1. เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศและวัย
2. เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ
3. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่น การเข้าไปศึกษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศาสนสถาน การศึกษาพันธุ์ไม้ หรือ การศึกษาพันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่างๆ
4. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง หรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์ของใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนม หรือ ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น
5. เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้น และยังไม่มีการให้เรียน เช่น การศึกษาถึงประดิษฐ์กรรมชิ้นใหม่ โดยดูจากวิดิทัศน์ ภาพยนตร์ นิทรรศการ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่ง วิชาการประเภทนี้จะเป็นสื่อต่างๆ ที่มีความสำคัญเฉพาะในหลาย ๆ ด้าน คือ
 - 5.1 เป็นแหล่งให้ข่าวสาร เปิดโลกทัศน์ของผู้ศึกษาให้กว้างไกลกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตน ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องที่สำคัญ ช่วยยกระดับความมุ่งมั่น โดยการเสนอภาพในอุดมคติหรือเสนอผลสำเร็จ และความก้าวหน้าของงานและบุคคลต่างๆ ซึ่งจะ ช่วยสร้างบรรยากาศของการพัฒนาด้วย
 - 5.2 เป็นสิ่งช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมเพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ๆ เกิดมุมมองใหม่ๆ ขึ้น
 - 5.3 เป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ให้ทั้งความรู้ ก่อให้เกิดทักษะ ช่วยให้การเรียนรู้เร็วขึ้น

3. ประเภทของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์ทุกคนได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เช่น ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ดวงอาทิตย์ นก เป็นต้น การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอดและการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ การเรียนรู้จึงช่วยพัฒนาร่างกายและจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้นในปัจจุบัน ด้วย ความเจริญด้านเทคโนโลยี มนุษย์สร้างแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตาม ความต้องการ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ แหล่งเรียนรู้ที่

เป็นบุคคลหรือกลุ่มที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้ผู้เรียนมีทักษะในการพัฒนาชีวิตต่อไป (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 3)

เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ หรือแหล่งความรู้ในชุมชน มีความหมายที่กว้างขวางมาก จึงมีนักการศึกษาจำแนกประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

รามิเรซ (ชัยพจน์ รักราม. 2542 : 31; อ้างอิงจาก Ramirec. 1954 : 386) จำแนกแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ อาทิ แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคลได้แก่ ผู้รู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชน
3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งความรู้ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น เครื่องยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์
4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่างๆที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น โบสถ์ โรงเรียน เป็นต้น

จาโรลิเม็กซ์ (ชัยพจน์ รักราม. 2542 : 31 ; อ้างอิงจาก Jarolimex. 1969 : 189) จำแนกแหล่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่เป็นวัสดุในการอ่าน (Reading materials) ได้แก่ หนังสือ วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ
2. ประเภทที่ไม่ใช่วัสดุในการอ่าน (Non-reading materials) ได้แก่ ภาพยนตร์ รูปภาพ ฟิล์มสตริป เครื่องบันทึกเสียง แผนที่ ลูกโลก และแหล่งวิทยาการอื่นๆ

นิโคลส์ (ชัยพจน์ รักราม. 2542 : 31-32 ; อ้างอิงจาก Nichols. 1971 : 342) ได้แบ่งประเภทของแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ เช่น นักดนตรี จิตรกร ผู้ชำนาญงานพิเศษ นักกีฬา ช่างนาฬิกา พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม
2. พ่อแม่ หรือ ผู้ปกครอง
3. ตัวแทนขององค์กรต่างๆ ได้แก่ ตัวแทนของสังคม ท้องถิ่น เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรม หรือหน่วยงานอื่นๆ
4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ได้แก่ บุคคลที่ทำงานทางด้านธุรกิจ การค้าขาย หรือโรงงานอุตสาหกรรม เช่น บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ บริษัทห้างร้านต่างๆ
5. ผู้แทนรัฐบาล เช่น ตำรวจ ทศมนตรี เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น

6. คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชน เช่น กรรมการสถานศึกษา คณะที่ปรึกษาโรงเรียน คณะครูภายในโรงเรียน

7. ทรัพยากรธรรมชาติประกอบไปด้วย พืช สัตว์ป่า น้ำ ดิน แร่ และวัสดุอื่นต่างๆ ทางธรรมชาติ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคารสถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ปูนียสถาน เป็นต้น

นฤมล ดันธสุเรศรัย (2533 : 13) ได้จำแนกแหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถนำมาประกอบการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. ประเภทบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น
2. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
3. ประเภทสื่อต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ

จากการจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีอยู่รอบตัวเราทุกหนทุกแห่ง จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น
2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิทยาการ ได้แก่ สถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียน และชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โรงพยาบาล โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง ทะเล สวนสาธารณะ ป่าไม้ ต้นไม้ ใบไม้ อุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น
4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีต่างๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย และสื่อ บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

4. ปัญหาและข้อจำกัดในการใช้แหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาของกระทรวงศึกษา (2545 : 45 – 46) พบว่าปัจจุบันแหล่งการเรียนรู้ที่จะใช้เป็นแหล่งจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้วยตนเองและผ่านการจัดกิจกรรมของผู้สอนยังมีสภาพปัญหาที่ควรปรับปรุงแก้ไขหลายประการ คือ

4.1 สื่อไม่ทันสมัย ไม่หลากหลาย

4.2 แหล่งความรู้ที่ควรมีจำนวนจำกัด ขาดความหลากหลายของรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้

4.3 ระบบข้อมูลไม่ทันสมัยพอต่อการวางแผนหรือตัดสินใจดำเนินการพัฒนาต่อหรือแก้ปัญหาทันที

4.4 มีข้อจำกัดด้านคุณภาพและศักยภาพของบุคลากรในการผลิตและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. หลักเกณฑ์การพิจารณานำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2545 : 221) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณานำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

5.1 สามารถสนองมาตรฐานการเรียนรู้และเป้าหมายของโรงเรียนได้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ต้องอ้างอิงมาตรฐานที่วางไว้ได้ว่าสอดคล้องกับมาตรฐานในสาระหลักเรื่องใดบ้าง

5.2 สาระในสื่อและแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นสะท้อนให้เห็นการให้ผู้เรียนได้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

5.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการตัดสินใจ แก้ปัญหา ส่งเสริมการคิด วิจัย ญาณ ความคิดสร้างสรรค์

5.4 ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีและการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมต่อสังคม

5.5 ให้สาระความรู้ทั้งในแนวลึกและกว้างขวาง

5.6 เนื้อหาสาระถูกต้อง ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน

5.7 สาระความรู้เอื้อให้เกิดการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการทั้ง สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

5.8 ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและครู เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน

5.9 จัดเตรียมให้ครูเห็นแนวทางในการนำไปใช้สอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการทบทวน ขยายประสบการณ์ การนำความรู้ไปใช้และการประเมินแนวคิด ทักษะ ค่านิยม จริยธรรม

5.10 เอื้อต่อการให้ครูออกแบบการสอนที่สนองรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

5.11 เชื้อต่อการให้ครูได้ออกแบบการสอนที่บูรณาการกับวิชาอื่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

รัชตะวัน วรดิษฐ์วงศ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ตามทัศนะของอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ทัศนะของอาจารย์และนิสิตในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และสาขาสังคมศาสตร์ ที่มีต่อการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้โดยส่วนรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เพื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทัศนะด้านบุคลากรอยู่ในระดับเห็นด้วย ส่วนด้านเนื้อหาวิชา ด้านเทคนิค ด้านเครื่องมือ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เมื่อพิจารณาตามสถานภาพพบว่าทัศนะของ อาจารย์โดยส่วนรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีทัศนะต่อการจัดแหล่ง ทรัพยากรการเรียนรู้ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค และด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับเห็นด้วย ส่วน ด้านเครื่องมือ ด้านอาคารสถานที่ และด้านวัสดุอยู่ในระดับไม่แน่ใจ ตามลำดับ ส่วนทัศนะของ นิสิตในสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาสังคมศาสตร์ที่มีต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ โดยรวมอยู่ใน ระดับไม่แน่ใจ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีทัศนะต่อด้านบุคลากร ด้านเทคนิคและด้าน เนื้อหาวิชา ด้านเครื่องมือ ด้านอาคารสถานที่และวัสดุ อยู่ในระดับไม่แน่ใจตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนะต่อการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ โดยส่วนรวม จำแนกตามสถานภาพความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาด้านสาขาวิชา พบว่า ทัศนะการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรทั้งสอง

เดือนใจ วิไลเลิศ (2541 : 107) ได้ศึกษาการจัดการแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ นิสิตคณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า

1. โดยรวมผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ของคณะ เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อยู่ในระดับไม่แน่ใจ อาจารย์และนิสิตมีความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อยู่ในระดับ เห็นด้วยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์และ นิสิต มีความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย 3 ด้านคือ ด้านเทคนิค ด้านวัสดุ และด้านบุคคล นอกนั้นก็มี

ความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ ก็คือด้านเครื่องมือ ด้านเนื้อหาวิชา และด้านการติดตั้ง หรืออาคารสถานที่

2. เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ของคณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคามไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์และนิสิต มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านวัสดุ และด้านเนื้อหาวิชา โดยนิสิตมีความคิดเห็นที่ระดับสูงกว่าผู้บริหารและอาจารย์ ส่วนด้านอื่นนอกนั้น มีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

จินตนา ผลสนอง (2541 : 194) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับศูนย์การเรียนในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. ศูนย์การเรียนในชุมชน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน การคมนาคมสะดวก ปลอดภัยจากเสียงรบกวน รูปทรงทุกศูนย์การเรียนเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดแตกต่างกัน สื่อการเรียนการสอนประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ หุ่นจำลอง สื่อโสตทัศน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่วนใหญ่มีการจัดบริเวณและพื้นที่รอบนอก มีสวนสมุนไพร ไม้ยืนต้น ไม้เลื้อย สวนไม้ดอก เรือนเพาะชำ พืชสวนครัว สนามหญ้า สนามเด็กเล่น

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบสุดท้ายทำให้ได้ข้อความที่กำหนดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของศูนย์การเรียนในชุมชน คือ (1) ลักษณะที่ตั้ง ควรตั้งอยู่ที่รายใกล้ถนนใหญ่ ใกล้ชุมชน ห่างจากชุมชนประมาณ 200-500 เมตร (2) รูปทรงและขนาด : ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดอย่างต่ำ กว้าง 8 เมตร ยาว 10 เมตร (3) สื่อการเรียนการสอน : ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือทั่วไป หนังสือแนะแนวการศึกษา เครื่องรับวิทยุ เครื่องเล่นเทป เครื่องฉายวีดิทัศน์ ชุดรับสัญญาณดาวเทียม ป้ายนิเทศ ม้วนเทปเอกสารชุดวิชาต่างๆ เครื่องคอมพิวเตอร์ ชุดตรวจสอบสุขภาพ (น้ำหนัก- ส่วนสูง) แผนที่จังหวัด แผนที่หมู่บ้าน มีมุมหนังสือพิมพ์และวารสาร มุมวัฒนธรรมพื้นบ้าน มุมข้อมูลท้องถิ่น (4) การจัดโต๊ะ เก้าอี้ : เรียงในลักษณะรูปตัวยู และสี่เหลี่ยม (5) การจัดบริเวณและสวน : จัดสนามหญ้า ควรจัดด้านหน้าอาคาร สวนสมุนไพร ควรติดป้ายบอกชื่อและสรรพคุณ สวนไม้ประดับปลูกเป็นรั้ว พืชสวนครัว ปลูกพืชตามฤดูกาล รมไม้ยืนต้นปลูกด้านข้าง โดยปลูกประเภทไม้ผล ไม้มีดอกโตเร็ว ไม้เลื้อยควรปลูกไม้เลื้อยประเภทมีดอก สนามเด็กเล่น จัดไว้สนามด้านใดด้านหนึ่ง มีชิงช้า กระดานหิน ราวต่างระดับ กระดานหก ม้าโยก ไข่วัสดุท้องถิ่น

กฤษณา ศรีเกียรติ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่า

1. ครูมีความคิดเห็นต่อการใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ด้านลานกีฬา ด้านชุมชน ด้านสถานที่ทำงาน ด้านครอบครัว และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ

2. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางทุกด้าน ยกเว้นด้านชุมชน และด้านลานกีฬา นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านชุมชนด้านลานกีฬา ด้านครอบครัว ด้านแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสถานที่ทำงาน และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลำดับ

วัชรวิ แซงบุญเรือง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้อยู่ตามโครงการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้

1. มีสภาพการจัดการแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษา โดยรวมและรายด้าน 3 ด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านบุคลากรทางการศึกษา ด้านสถานศึกษา และด้านสื่อการเรียนการสอนยกเว้นข้าราชการครูในโรงเรียนในเขตเทศบาลเห็นว่า มีสภาพการจัดการสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลเห็นว่า มีสภาพการจัดการแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียน โดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน มากกว่าข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05

3. ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ขนาดต่างกันเห็นว่า มีสภาพการจัดการแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้อยู่ ตามโครงการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียน โดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

กิลเลียม (Gilliams. 1975 : 142-A) ได้ศึกษาทัศนคติของนิสิตใหม่ระดับปริญญาตรีที่มีต่อแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้อย่างมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ทัศนคติของนิสิต

ใหม่ที่มีต่อแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ของวิทยาลัยจะเปลี่ยนในช่วงระหว่างสองภาคเรียนแรก และทัศนคติของนิสิตใหม่ที่มีต่อแหล่งเรียนรู้ของวิทยาลัยจะลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งสิ้นปี การศึกษา ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ใกล้เคียงกับผลการศึกษาของผู้ทำวิจัยในมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในเรื่องเดียวกัน

เลย์แมน (Layman. 1976 : 7210-A) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาใหม่ที่มีต่อแหล่ง ทรัพยากรการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โอคลาโฮมา ผลการศึกษาพบว่า ความเป็น นักวิชาการและการรู้จักคิดมีความสัมพันธ์กับนิสิตที่เต็มใจเรียนมากกว่านิสิตไม่เต็มใจเรียนอย่าง มีนัยสำคัญ และยังพบว่าแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยจะส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพของ นิสิตทั้งด้านความเป็นวิชาการและความมีระเบียบวินัย

เดลวิน (Delvin. 1989 : 1492 - A) ได้วิจัยเรื่องการส่งเสริมกระบวนการพัฒนา หลักสูตรของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ผู้บริหารควรมีเวลาในการปรับปรุงหลักสูตร ใหม่ ทบทวนหลักสูตรเก่าให้มากขึ้น จัดบริการวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ มีภาวะ ผู้นำ ปรับขยายโครงสร้างการบริหาร ให้คำปรึกษาในการใช้หลักสูตร และจัดแหล่งเรียนรู้และ สภาพแวดล้อมทางการเรียน ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน และรักในการค้นคว้าแสวงหา ความรู้มากขึ้น

สตีเฟน (Stephen. 1992 : 3794 - A) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียง กลางสหรัฐอเมริกา พบว่าผู้บริหารบางคนไม่มีส่วนร่วมในฐานะผู้นำทางการเรียน การสอน และไม่ยอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรธุรกิจในการบริหาร วิทยาลัย ส่วนด้านการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนกำหนดแผนเป็นระยะยาว ซึ่ง ขึ้นอยู่กับระดับตำแหน่ง และความสนใจของบุคลากร นอกจากนี้ยังเห็นว่าสถาบันพัฒนา บุคลากรภายนอกจัดบริการในราคาแพง ขณะที่การจัดบริการภายในหน่วยงานทางการศึกษามี ราคาถูกกว่า แต่ขาดผู้มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา ผู้บริหารเห็นด้วยกับโครงการ ที่ใช้เวลาและงบประมาณในการดำเนินการน้อย เนื่องจากเห็นว่าตนเองมีภาระงานมากพออยู่แล้ว

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การส่งเสริมกระบวนการ พัฒนาหลักสูตร สภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ แหล่งวิทยาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นแนวทาง หลักในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะ ครูผู้สอน เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและ บรรยากาศในการทำงานต้องปฏิบัติ อย่างเห็นรูปธรรม ผู้บริหารต้องจัดบริการด้านสื่อการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ แหล่งวิทยาการต่างๆ

เพื่อสนับสนุนงานวิชาการ รวมถึงด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียน อาคารเรียนและสภาพแวดล้อม ในสถานศึกษา ให้คำปรึกษาในการใช้หลักสูตร และจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน รักการศึกษาค้นคว้าและการแสวงหาความรู้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ บรรลุจุดหมายของหลักสูตร เพื่อผลดีในการพัฒนาประชากรของชาติ ให้มีคุณภาพต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 ของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ซึ่งจำแนกตามระดับการศึกษา สาขาวิชาที่จบ และประสบการณ์ในการสอน โดยใช้รูปแบบแนวทางการจัดและการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้ง 4 ด้าน ตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ ซึ่งดัดแปลงมาจากแนวคิดของ รามิเรช เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ